

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Иво Кирилов Панов, проф. СУ „Св. Климент Охридски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-1638 от 14. 07. 2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) проф. Румен Младенов съм определен за външен член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „МОДЕРНИЗАЦИЯ ЧРЕЗ АРХАИЗАЦИЯ, ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ИДЕИ В ИРАН ПРЕЗ XX ВЕК“ за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, докторска програма „Исторически изследвания“.

Автор на дисертационния труд е Николай Валентинов Карамихов – докторант на самостоятелна подготовка в катедра „История и археология“ към Философско-исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Научен ръководител/консултант е доц. д-р Валентин Павлов Петрусенко, катедра „История и археология“ към Философско-исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Николай Карамихов комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

Докторантът е приложил 1 бр. монография (дисертационен труд) и 2 бр. публикации, които са свързани с темата на дисертацията и са част от цялото изследване на научната проблематика. В допълнителната информация в биографичните си данни Николай Карамихов посочва други две свои публикации, които също са в обсега на темата на изследването.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Николай Карамихов получава средното си образование в 18-то СОУ „Уилям Гладстон“ с профил „Персийски език и култура“. Завършва висшето си образование в СУ „Св. Климент Охридски“ с магистърска степен по „Съвременна история“.

Владее английски, персийски и руски език.

3. Актуалност на темата и целесъобразност на поставените цели и задачи

Избраната от докторанта тема е изключително актуална поради факта, че у нас, а и в чужбина, не съществуват разработки, които да разглеждат в такава дълбочина проблема за „модернизацията“ на Иран чрез неговата „архаизация“. Докторантът с изострена сетивност е доловил борбата на шахската институция срещу шиитското духовенство, намерила израз в опитите на монарха да ограничи влиянието на моллите в обществения и икономическия живот на страната. Главно чрез съзнателно пренебрегване на съществуващата висша религиозна общност и целенасочено обръщане назад към първата иранска религия – зороастризма, към нейните морални норми, атрибути и символика. В областта на аграрната реформа Николай Карамихов също вижда своеобразна архаизация под формата на раздробяване на едрите поземлени участъци чрез изкупуването на част тях от държавата и предоставянето им на селското население. Стъпки, които няма как да не предизвикат съпротивата на духовенството и едрите земевладелци, една част от които са от средите на религиозните активисти. Разработената в дисертационния труд тема има научно-приложен принос, тъй като по съвсем нов начин третира модернизирването на страната. Целите и задачите на труда са много добре обмислени и формулирани, а в процеса на развитието на темата се доказва и тяхната целесъобразност.

4. Познаване на проблема

Николай Карамихов е много добре запознат със социалното, политическото, икономическото и културното състояние на Иран през XX век. Процесите, протичащи в държавата, са обхванати с прецизен научен поглед и са подложени на аргументиран, а поради това и убедителен анализ.

5. Методика на изследването

Във всяка една от главите на своя труд Николай Карамихов обяснява използвания в нея метод сред гамата от различни методи, които в зависимост от съдържанието на главите се

оказват подходящо подбрани и видимо се отблагодаряват на автора. Предпочитаните от докторанта методи за работа са историческият, сравнителният, обобщителният, методът на анализ и синтез, методът на класификация, методът на „устната история“, авторефлексивният метод...

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният труд се състои от Увод, четири глави, Заключение, Библиография и Приложения.

В Увода авторът обосновава актуалността на изследването, излага целите и задачите, поставени в него, използваните методи и методология.

Глава първа „Сложният път на новата древна нация“ е своеобразна въвеждаща част на изследването. В нея се проследяват основни моменти от историческия път на двадесет и пет-вековната персийската държавност. На всеки един преломен етап от съществуването на империята е дадена сбита характеристика. В частта „Династията на Сафавидите“ обаче би следвало да се отбележи централното историческо, политическо, религиозно и духовно събитие за периода, а именно обявяването на шиитския ислям за държавна религия. И последвалите поради това войни с Османска Турция под знамето на „правоверната“ религия. Също така в частта „Петролът – ключ към политиката“ докторантът е пропуснал възможността да разкрие дълбокия и продължил с десетилетия конфликт на иранското общество с „Англо-иранската нефтена компания“, впоследствие трансформирала се в Международен нефтен консорциум. Не са посочени движещите сили за национализацията на нефтодобивната промишленост на Иран и последствията от това действие за страната. Не е правилно съждението, че „Политиката на управляващия през 1953 г. премиер Мохамад Мосаддег се характеризира с опит за национализация на петролната промишленост“ (с. 33), защото такава национализация е извършена, при това с изричен акт на Меджлиса (Иранския парламент), още на 15 март 1951 г. Само 43 дни след национализацията авторът на приетия закон д-р Мохаммад Мосаддег е избран за министър-председател и обявен за национален герой. Следват икономическа и военна блокада на Иран от страна на Великите сили, галопираща инфлация, военен преврат, завръщане на монарха и отново преминаване на нефтодобивната промишленост в чужди ръце... Подчертавам тези събития, защото те са огледален образ на политиката, водена по онова време от колониалните държави по света.

Иначе в главата прави впечатление доброто ориентиране на докторанта в областта на обществено-политическите и конституционни промени, на борбата за приемане на първата Конституция в страната (30. 12. 1926 г.), на задкулиските действия на двете противоборст-

ващи си сили в държавата, както и на отношенията на Иран с външните фактори. В главата се засягат и първите прояви на архаизацията в посока осъществяването на модернизация.

Глава втора „Персийски национализъм (изследване на отделен случай – Иран през XX в.)“ разглежда в мултикултурен и мултиетнически контекст стремежа на управляващата върхушка в Иран да изгради обща национална идентичност в условията на една мултиетническа държава. В нея авторът убедително демонстрира познанията си в теориите за национализма на Ерик Хобсбаум, Ърнест Гелнър, Мирослав Хрох, Морис Халбвакс и Бенедикт Андерсън, прилагайки ги към същия процес в Иран.

В Глава трета „Ислямската революция в Иран – бъдеще и минало“ е осъществен преглед на пътя, по който върви съвременен Иран, за да се стигне до Ислямската революция. Подлагат се на критически разбор основните теории, обясняващи успеха на шиитското духовенство в страната. Засегнати са: „Теорията на конспирацията“, „Теорията на модернизацията“, „Икономическата теория“, „Религиозната теория“. Заключение, което прави докторантът в края на главата е, че по един или друг начин всички теории се появяват в определен исторически момент, имат своята първопричина и са продукт на действия, нееднозначно възприемани от различните слоеве на обществото. И добавя, че „Религиозната теория“ бележи най-много допирни точки с останалите. В тази част се поставя акцент върху термините „модернизация“ и „архаизация“, имащи знаково присъствие в динамиката на общественото развитие. В главата правят силно впечатление познанията на докторанта в областта на международното право, на вътрешната и външната политика, на разузнаването, от които проличава много добрата му осведоменост за събитията, за които пише, без да изпуска и тези по периферията на проблема.

Важен момент в Глава трета е разглежданият въпрос за жените – от 50-60-те години на XX век до нашето съвремие. И тук Николай Карамихов демонстрира много добро познаване на материята и способност да анализира самостоятелно различни аспекти от присъствието на жените в политическия, икономическия, културния и обществен живот на страната.

Глава четвърта „Сравнение на (привидно) несравними величини“ представя облика на две различни по своята същност религиозни учения в Иран: зороастризма – първата иранска религия, и бахайството – религиозното течение, отричано и до днес в страната. И в тази част Николай Карамихов демонстрира, че се чувства в „свои води“. Той познава в детайли историята на двете учения, изложението му е подкрепяно с достоверна информация, изводите му са прецизирани и добре аргументирани. Все пак в тази глава предизвиква несъгласие втората част от съждението на Николай Карамихов, че „Зороастризмът е една от най-старите оцеле-

ли религии в света и се твърди, че е първата монотеистична религия“ (с.121). Защото много повече аргументи има за твърдението, че основна характеристика на зороастрийската религия е нейният „монотеистичен дуализъм“...

В Глава четвърта докторантът обръща сериозно внимание и на идейната насоченост и поведение на лявата партия „Туде“ (подчертаване мое!). Изследователят много на място и с вещина описва развитието на социалистическите идеи в Иран. За целта той се позовава на изказвания на ирански и чужди политолози, проследява кореспонденцията на ключови фигури в историята СССР, Иран и България. Много полезна за осветляването на въпроса е поместената в докторската разработка архивна документация, включваща резолюции, декларации, доклади, кореспонденция, съобщения... Николай Карамихов заслужава само адмирации за усилията си да изнамери, обработи и публикува тези наистина ценни материали! Бих казал, че сама по себе си тази част от труда спокойно може да прерасне в самостоятелна докторантска разработка.

В Заключението коректно е представено изпълнението на поставените задачи и постигането на основната цел. В него много ценно е финалното заключение на Николай Карамихов, че представеният модел „с известно прецизиране, съобразено с конкретните исторически процеси и явления, може да бъде работеща матрица за разбиране на страните в региона.“ (с. 186).

В Приложенията са включени важни архивни документи, чийто превод е дело на самия автор. Има и илюстрации – част от тях заимствани от интернет, а други заснети от автора по време на неговите много полезни теренни изследвания в Иран.

В библиографията влизат над 140 заглавия и над 30 електронни източници, а от съдържанието на труда се вижда, че те са органично вплетени в текста.

В своята разработка докторантът рисува пъстра картина не само на вътрешнополитическата ситуация в Иран, но и на сложния възел от преплитачи се интереси и конкурентна борба между „Великите държави“ за влияние в Иран.

Характерно за труда е неговата поливалентност. В него се разработва не само историческа тематика, но и обществоведска, културоведска, литературоведска и социологическа. В разработката се разглеждат теми от областта на дипломатиката, етнологията, географията, архивистиката, икономиката, социологията, религиознанието... Всичко това придава на труда интердисциплинарен характер – нещо, което рядко се среща в докторантски трудове.

Стилът на автора е стегнат, прецизен, с логически аргументирани изводи, изчистен от шаблони и трафарети. Научният и понятийният апарат са на високо ниво.

В труда няма следи от некоректно използване на чужди научни трудове и изследвания.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Трудът притежава значим приносен характер, отнасящ се до общественно-политическата ситуация в Иран през XX век и би бил полезен за историци, дипломати, обществоведи, за студентите от специалностите „Иранистика“, „История“, „Международни отношения“, както и за широка читателска аудитория.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите, представени от докторанта, са тясно свързани с темата на дисертационния труд и ясно показват трайния дългогодишен интерес на младия учен в областта на иранистичните изследвания. Те, както и докторантския труд, са подплатени с познаване на изследванията по въпроса в международен план, точно и на място са цитирани важни части от тях.

9. Лично участие на докторанта

В дисертационния труд личи доброто методологическо ръководство на научния ръководител доц. д-р Валентин Петрусенко. Дисертацията е добре структурирана, развитието на темата се излага с логическа последователност. Съжденията са подкрепени с доказателствен материал, част от който е от собствения архив на автора. Всичко това демонстрира силното личностно присъствие на докторанта.

10. Автореферат

Авторефератът е коректно написан и отговаря на изискванията за неговото публикуване. Отразява основните резултати, постигнати в докторантската разработка.

11. Критични забележки и препоръки

В дисертацията се забелязват някои погрешно изписани на кирилица ирански имена като това на **Каджарите**, вместо правилното **Гаджари**, защото на персийски то се пише с начална буква буквата **ق** „гаф“; **Абу ал-Касем Фердоуси-е Туси** би следвало да е **Абул Гасем Фердоуси Туси** поради същата причина; правилно е да се изпише провинция **Гилан**, а не както е на руски **Гилян**; висшия духовен титул на шиитите трябва да бъде с две „л“, т.е. „аятоллах“; партията „**Тудех**“ следва да бъде „**Туде**“, т.е. без крайното „х“; на различни места в дисертацията династията **Сефевиди** е изписана по два различни начина **Сафавиди** и **Сефевиди**.

Няма как и да се съгласим с изключително смелото заключение на Николай Карамихов, че „...популярността на Хафез може да се приеме като уникален, оцелял доислямски архаи-

зъм“ (с. 79). Очевидно самият докторант е силен, когато анализира, но е доста уязвим, когато декларира.

И последно. В целия труд се забелязва неправилната употреба на малки и големи тирета, нещо повече – тиретата между годините са изписани по три различни начина: с малко тире без интервал между тирето и годината, с голямо тире без интервал и с голямо тире с интервал, което е правилното. Среща се и погрешна употреба на пълен член, на места погрешна пунктуация. „Сложният път на новата древна нация“ е изписана по два различни начина в съдържанието и в текста. Разбира се посочените слабости в никакъв случай не намаляват стойността и приносния характер на труда на Николай Карамихов, поради което му давам много висока оценка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът Николай Карамихов притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „История и археология“ като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд и автореферат и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“** на Николай Валентинов Карамихов в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.2. История и археология; докторска програма „Исторически изследвания“.

Рецензент:

(подпис)

Проф. д-р Иво Панов

01.09.2025 г.